

РОЛЯТА НА НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ (НПО) В БЪЛГАРИЯ ЗА СЪВРЕМЕННОТО ОБЩЕСТВЕНО-ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

Стефан Методиев

Университет по библиотекознание и информационни технологии,
Фондация „Щедрост и милосърдие – 2006“

Резюме: В тази разработка е направен обзор на гражданския сектор в България, като са използвани обобщени данни от различни аспекти в дейността на неправителствените организации в контекста на развитието на гражданското общество в България. Изследването е посветено на актуален и значим проблем. Важността на нестопанските организации за социално-икономическия живот се повишава, което предпоставя необходимостта от оценка и анализ на тяхното представяне. Дейността им обаче не е свързана с постигането на икономическа изгода, а с позитивно въздействие за обществото. Тази особеност обуславя стремежа на нестопанските организации да изразходват своите ресурси ефикасно и ефективно. Извършен е анализ на НПО като сложно социално явление чрез определяне на оптималните връзки в „третия сектор“.

Ключови думи: НПО, икономика, развитие, гражданско общество, история

УВОД

Приоритетите, реалностите и постиженията на неправителствените организации (НПО) в България преживяват съществени промени през последните години. Това изследване предоставя информация за дейността, за силните и слабите страни на НПО сектора, както и препоръки за неговото бъдеще.

Фокусът на изследването е върху ролята на НПО в процеса на развитие на България. Направен е задълбочен преглед и оценка на ресурсите на НПО сектора за изпълнение на неговите задачи, както и анализ на бъдещите предизвикателства и възможности за устойчивото развитие на НПО сектора в България.

Голямо предизвикателство за НПО е неефективността и корупцията в държавните институции. Социалната политика се явява като следващ приоритет за НПО. Те смятат, че групите, които страдат най-много от правителствените политики, са младите хора, които развиват т.нар. „култура на емиграция“, както и малцинствата.

Съществуват ценности и концепции, свързани с ориентирано към хората развитие, но те се проявяват по-скоро като настроения и нагласи, отколкото като ясно дефинирани стратегии за развитие.

Важно заключение от този преглед е, че държавата преодолява своето негативно отношение към НПО и е започнала да ги използва като източник на експертиза, която допълва съществуващите в правителството. Приносът, който държавата търси от тях, е да предават посланията на правителството на целевите си групи.

Казаното дотук показва, че секторът се е утвърдил като алтернатива и партньор на държавата.

1. Теоретико-методологични рамки на НПО

В последните десетилетия икономиката и технологиите се развиват с високи темпове. Създават се условия за възникване и задълбочаване на социалното неравенство и несправедливостта, както и на различни проблеми в сферите на екологията, здравеопазването, достъпа до образование. Обикновено предприетите мерки са неефективни и ненавременни. При оползотворяването на ресурсите е налице ниска ефикасност и липса на прозрачност.

В тази действителност възниква необходимостта от съществуването на формирания, които да допринесат за решаването на посочените проблеми. В съвременните условия организациите с нестопанска цел¹ имат специфично място и роля в социално-икономическия живот. Те извършват своята дейност в т.нар. „трети сектор“² (отделен от частния и публичния) и се утвърждават като алтернативен доставчик на обществени блага. Според поддържания от Агенцията по вписванията Търговски регистър и регистър на юридическите лица с нестопанска цел (ЮЛНЦ) в България има регистрирани над 26 хил. НПО, от които над 70% са сдружения.

Приоритизирането на устойчивото развитие в световен план предоставя на нестопанските организации повече възможности да постигат позитивно социално въздействие. То от своя страна допринася за нарастването на значението им за обществото.

НПО са основните субекти на гражданското общество, чрез които то съществува и функционира. Свидетелствата за първообрази на НПО датират от преди новата ера. Но бурното им развитие и повишаването на степента им на организираност започват едва в средата на миналия век. В условията на планова икономика България изостава от световните тенденции. Затова динамичните процеси при нестопанските организации у нас протичат основно в края на XX в. и началото на XXI в. Тези формирания са все още относително нов и недостатъчно изследван субект. Те са в начален стадий на своето развитие, но вече са утвърдили ключовата си роля.

Съществен принос за развитието на нестопанските организации се явява присъединяването на България към Европейския съюз. То увеличава достъпа до ресурси и улеснява международните партньорства. От своя страна това допринася за изграждането на капацитет и повишаването на устойчивостта.

Нестопанските организации не се стремят към печалба, а към постигане на позитивно социално въздействие. За да максимизират положителния ефект за обществото, организациите следва да управляват своите ресурси ефикасно, ефективно и прозрачно. Такова управление се явява и конкурентно предимство, чрез което се привличат донори. В публикацията синонимно се използват понятията дарители, спонсори и донори. Това са лицата, които осигуряват средства на нестопанските организации чрез предоставянето на финансиране.

Съществуват няколко фактора, които пречат на ефективността на НПО сектора, като: ограничено участие, неустойчивост, липса на солидарност и свързаност в рамките на сектора, както и корупция, особено по отношение на разпределението на фондовете от ЕС.

Основните функции, които НПО изпълняват, могат да бъдат класифицирани в различни категории. По-долу са представени някои от присъщите им функции, които не изчерпват всички насоки на тяхната дейност, но могат да ни помогнат по-добре да разберем тяхната същност и сфери на действие и влияние:

- *Компенсационна* – стимулиране и насочване на гражданската енергия при преодоляване на недоразвитостта на социалната инфраструктура.

- *Масовизираща* – води до приобщаване към ценностите на гражданското общество на възможно най-голям брой субекти с цел разширяване и управление на гражданското пространство.

- *Информационно-комуникативна*:

- изява на различни убеждения;

- предоставяне на услуги, свързани с внасяне на промени на личността и обществото.

- *Социално-благотворителна и подпомагаща функция*.

- *Съхраняваща* – запазване и развитие на националните традиции.

Тези основни функции на НПО формират **целите**, които преследват отделните организации. Целите от своя страна предопределят насоките на действие, както и резултатите, които се опитват да постигнат, тяхната обществена значимост и социално предназначение.

2. Развитие на НПО

По света има над 10 милиона неправителствени организации³, които, ако бяха отделени в самостоятелна държава, ще образуват петата най-развита икономика⁴.

Неправителствените организации играят ключова роля във формирането и прилагането на

демократичните принципи в обществото. Техният авторитет произтича от отговорната и градивна роля, която играят. Независимостта е едно от основните и съществени свойства на НПО. За работата на една НПО е важно намирането на партньори и съмишленици при реализиране на нейните цели.

НПО започват да играят все по-важна роля в процесите на управление. Затова изучаването на ролята и значението на неправителствените организации е необходимост за съвременната наука. По-голямата част от тях са създадени за решаване на конкретни проблеми или работят в рамките на конкретен проблем. Днес тези организации активно се занимават с въпроси, свързани с предоставянето на хуманитарна помощ, защитата на човешките права и опазването на околната среда, осигуряването на мир и сигурност, участват в образователни програми и спортни проекти. Те предоставят анализ и експертна оценка на различни, включително глобални проблеми, действат като механизъм за „ранно предупреждение“ и допринасят за наблюдение изпълнението на задълженията на участниците по различни споразумения.

Но въпреки положителната роля на НПО в тяхната дейност има определени проблеми. Основните заключения относно ресурсите на сектора показват, че значителна част от интелектуалния и експертен потенциал на страната е концентриран в НПО. Информацията и знанията, генерирани в сектора, са силен ресурс. Въпреки това държавата продължава да бъде безразлична към ресурсните нужди на НПО. Безспорен факт е, че човешките ресурси на НПО сектора са недостатъчни, като повечето НПО наемат до пет души. Затова се отдава голямо значение на партньорствата като ценен ресурс. Относно качествените характеристики на човешките ресурси на сектора най-важни са: високата мотивация, образованието и високата експертиза.

Сред нематериалните ресурси за изключително важна в сектора се счита информацията. Добрата репутация също се счита за важна, като НПО често се асоциират с независимост, обществено благо, помощ, благотворителност и т.н. Гъвкавостта и уникалността са едни от най-важните качествени аспекти на нематериалните ресурси.

За бъдещата устойчивост на НПО сектора е необходимо създаването на стратегическа рамка за устойчивост на НПО, основана на три мерки: **ефективност** (устойчиво развитие), **продължителност** (чрез продължаващи дейности) и **самостоятелност** (чрез самостоятелни институции). Фактори, които възпрепятстват устойчивостта, са, че НПО секторът не е структуриран, липсват средства за вътрешна комуникация и обмен на информация. За да има ясна идентичност и положителен имидж, секторът трябва да насочи усилията си към привличане на масова подкрепа от обществеността.

Много важен фактор за успешното функциониране на НПО е партньорството с държавните институции. Основната цел на държавната подкрепа за неправителствените организации е формирането на нов модел на отношения при прилагането на социалната политика, предоставяне на ефективна помощ на социално ориентирани неправителствени организации чрез активно сътрудничество с тях, включването им в решаването на социално значими проблеми, предоставяне на информационна, консултативна, методическа, организационна и техническа подкрепа, както и помощ чрез държавни социални поръчки.

НПО исторически са имали проблеми с финансовата подкрепа заради липсата на разбиране за тяхната полезност. В България те имат някои възможности за успешно развитие и обществена подкрепа, които трябва да се използват:

✓ **Печеливши дейности:** НПО имат възможност да участват в печеливши дейности, които могат да осигурят ценни ресурси за тяхната устойчивост. Тези дейности ще позволят на НПО да бъдат финансово независими между проектите и да генерират собствено финансиране. Участието в обществени поръчки е друг възможен източник на доходи, въпреки че в момента има малко поръчки, в които НПО могат да участват поради спецификата на тяхната дейност. Очаква се броят на такива поръчки да нараства, особено за консултантски услуги като оценка на въздействието върху околната среда и медийни стратегии.

✓ **Предоставяне на социални услуги:** с последните изменения в **Закона за социалното подпомагане** общините са задължени да провеждат конкурси за предоставяне на социални услуги, в които НПО могат да участват. Тази практика е добре развита в Западна Европа и някои източноевропейски страни като Полша. Въпреки че в България тази практика е все още в началото

си, тя представлява важна възможност за НПО да предоставят услуги и да получават финансиране в замяна.

✓ **Дарителско финансиране и данъчни облекчения за дарения:** България предлага сравнително щедри данъчни облекчения за дарения (отстъпка до 10% от годишния приход), което може да бъде възможност за НПО да събират средства. Въпреки това дарителската култура в България е слабо развита и НПО получават само малка част от общите дарения. НПО трябва да провокират общественото съзнание за ползите от даряването и активно да промотират въздействието на своята работа.

✓ **Финансиране от ЕС:** европейските фондове и програми представляват нарастващ източник на финансиране за българските НПО. С улесняване на достъпа до тези механизми НПО трябва да увеличат своето разбиране за тези възможности за финансиране, като гарантират, че могат ефективно да кандидатстват за тях и да управляват тези ресурси.

Текущото изследване предлага добра отправна точка за по-дълбока и по-систематична дискусия относно устойчивостта на българските НПО. Ще е необходимо допълнително изследване и обсъждане, за да се подкрепят усилията и да се помогне на сектора да стане по-осведомен за важността на устойчивостта във всичките ѝ три аспекта – ефективност, продължителност и самостоятелност, за успешното развитие на България в краткосрочен и дългосрочен план.

3. Социални функции на НПО

Правна среда на сектора на НПО в България

НПО в България оперират в рамките на правната структура, дефинирана от **Закона за юридическите лица с нестопанска цел** (ЗЮЛНЦ). Изпълнителната власт има ограничени правомощия да се намесва в дейността на фондациите. Законът позволява производствена дейност за НПО, но с ясни ограничения: тези дейности трябва да бъдат допълнителни и свързани с основната (некомерсиална) дейност на организацията, а приходите трябва да се използват за постигане на нестопанските цели.

Фондацията се различава от сдружението, тъй като няма членове и се управлява чрез решения на основателя.

Регистрации и административни изисквания

Освен съдебната регистрация, НПО трябва да преминат през няколко допълнителни административни процедури, включително:

1. Регистрация в BULSTAT: Единен идентификационен номер за юридически лица.
2. Данъчна регистрация: НПО трябва да се регистрират в местната данъчна дирекция по място на седалището.
3. Социално осигуряване: НПО с нает персонал трябва да се регистрират в Националния осигурителен институт.
4. Противодействие на изпирането на пари: НПО трябва да приемат вътрешни правила за предотвратяване на пране на пари и финансиране на тероризъм, които се регистрират във Финансовото разузнаване.
5. Защита на лични данни: НПО, които събират личните данни, трябва да се регистрират в Комисията за защита на лични данни.

Въпреки че тези регистрации са стандартни за всички юридически лица, те въвеждат допълнителна административна тежест за НПО. Едно от предложените решения е създаването на единен регистър, който обединява всички тези административни функции, за да се улесни процесът за НПО.

ЗЮЛНЦ създава по-структурирана и прозрачна правна среда за НПО в България. Въпреки това секторът все още се сблъсква с бюрократични предизвикателства, особено по отношение на регистрационните изисквания и неяснотата относно дейностите за печалба. За да продължи да расте и да се развива, секторът се нуждае от допълнителни опростявания и изясняване на въпросите, свързани с печелившите дейности. Освен това опростяването на административните процеси и подобряването на сътрудничеството с държавата биха могли да повишат ефективността и устойчивостта на НПО в България.

4. Как НПО помагат?

Обхватът на проблемите, с които се занимават тези организации, е обширен. Те предоставят на населението необходимата помощ, а също така играят ролята на посредници. НПО насърчават включването и адаптирането в обществото на социално уязвими слоеве от населението, както и на хора със специални нужди. В трудни житейски ситуации хората могат да получат помощ от тези организации. НПО помагат със специализирана социална рехабилитация на хора, която е насочена към подобряване на техните комуникации и включване в обществото. Неправителствените организации също имат принос в превенцията на заболяванията.

Важно е да се отбележи, че според териториалния обхват на дейност процентно НПО се разпределят както следва:

- Местен – 19%;
- Регионален – 46%;
- Национален – 24%;
- Международен – 11%.

Функциите на НПО в социалната сфера могат да бъдат разпределени в следните направления:

- промяна на менталитета на хората при оценката на отговорностите на държавата и гражданите по въпросите на социалната защита и социалните гаранции;
- насърчаване на съзнателни, балансирани действия за самостоятелно решаване на проблеми и отхвърляне на изчаквателна, пасивна позиция;
- облекчаване на социалното напрежение в обществото;
- преразпределение на отговорността за решаване на социални проблеми между държавата и обществото;
- запознаване на хората с възможности за самопомощ и взаимопомощ;
- формиране на активна жизнена позиция сред населението;
- повишаване на правната грамотност и обучение на хората за прилагане на законите на практика;
- осъзнаване от населението на техните права и придобиване на умения за тяхното осъществяване;
- привличане на извънбюджетни средства за социални проекти (основно от чужди източници);
- фокус върху най-належащите социални проблеми в конкретен регион, в конкретно населено място;
- разясняване на населението на същността и целите на социалните реформи и трансформации, извършвани от властите;
- упражняване на обществен контрол върху ефективността на управлението.

За да увеличат шансовете си за устойчивост, българските НПО трябва да се съсредоточат върху няколко ключови области:

➤ **Подобряване на имиджа и доверието на обществеността:** НПО трябва да работят по подобряване на имиджа си, за да изградят обществено доверие. По-добрият имидж ще увеличи доверието на държавата и гражданите, като направи НПО по-привлекателни като партньори за държавни инициативи. Доказвайки своята стойност, НПО могат да влияят върху държавната политика и да получават по-добра подкрепа за своите дейности.

➤ **Засилване на ангажимента към общността:** НПО трябва да бъдат дълбоко свързани с общността си и да отговарят на конкретните нужди на хората. Ако НПО могат да докажат, че реално решават проблеми, те ще могат да получат подкрепа, включително финансова, от общността.

➤ **Предоставяне на обществени услуги и партньорства с държавата:** НПО трябва да поемат повече отговорности за предоставянето на обществени услуги, особено в области като социална помощ, образование и здравеопазване. Държавата трябва да бъде насърчавана да плаща за тези услуги, тъй като НПО могат да ги предоставят по-ефективно и на по-ниска цена благодарение на доброволците и непреследването на печалба. Този процес вече се развива в социалната сфера, но трябва да се насърчава и в други области на обществения живот.

➤ **Насърчаване на дарения чрез по-добър маркетинг:** за да насърчат повече дарения, НПО

трябва да се съсредоточат върху подобряване на маркетинговите си стратегии. Това включва по-добра комуникация на положителното въздействие, което даренията могат да имат. Ангажирането на обществеността и показването на конкретните ефекти от даренията ще увеличи вероятността хората да даряват.

➤ **Търсене на държавна подкрепа за работата им в обществена полза:** НПО трябва да настояват за допълнителна държавна подкрепа под формата на данъчни облекчения за печеливши дейности или директна институционална подкрепа. Тази подкрепа ще помогне на НПО да развият своя капацитет за обслужване на обществени нужди, като същевременно запазват финансовата си устойчивост.

Чрез тези стъпки българските НПО могат значително да подобрят своята устойчивост и ефективност, позиционирайки се като ключови партньори както в публичния, така и в частния сектор.

ИЗВОДИ

Обобщавайки гореизложеното, могат да бъдат направени следните изводи, заради които НПО са жизненоважни за всяко демократично гражданско общество, в това число и за България:

1. Днес има много убедителни примери за ефективната общественополезна работа на неправителствените организации. С развитието на гражданското общество трябва да бъдат осигурени социалното благополучие и социалната стабилност. Това е взаимен процес, в който обществената инициатива трябва да се използва в интерес на обществото. Нито държавата, нито НПО могат да бъдат самодостатъчни независимо един от друг.

2. Потенциалът на неправителствения сектор е очевиден, но за съжаление, властите все още не го използват пълноценно за успеха на извършваната работа, за спечелване на доверието на населението, за изпълнение на своя мандат. Има нужда от развитието на мрежа от НПО в цялата страна. Колкото повече обществени организации са създадени за справяне със социалните проблеми в обществото, толкова по-слаб ще е натискът върху властите по тези въпроси и толкова по-успешен ще е пътят към постигане на социален мир в страната като цяло.

3. През последните години значително се разшири наборът от форми и методи за взаимодействие между държавата и НПО, като: участие в работата на консултативни и съветателни органи, обществени изслушвания, граждански форуми, подаване на жалби, предложения, механизми за обществен контрол, експертно участие на НПО в оценката на държавните програми и качеството на публичните услуги, система за безвъзмездно финансиране на проекти на НПО и др.

4. Днес неправителствените организации са основен партньор в реализирането на много общественозначими инициативи. Особено търсени сред населението са проекти в области като: подкрепа за социално уязвими слоеве от населението, подкрепа на детски инициативи, укрепване на обществената хармония и националното единство, постигане на цели в областта на образованието, науката и спорта, опазване здравето на гражданите.

5. Насърчаването и мотивирането на НПО не само спомага за стимулиране на тяхната работа, но подобрява живота на хиляди хора чрез формирането на активно и социално отговорно общество. Изпълнението на мащабни програми, увеличеното финансиране и подкрепата за гражданските инициативи позволяват не само да се подобри качеството на живот на населението, но и да се укрепят институциите на гражданското общество, развивайки техния потенциал и роля в решаването на социалните проблеми.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Появата на съвременните неправителствени организации (НПО) е част от еволюцията на гражданското общество в демократична среда. В България развитието на НПО е отражение на социалните и политическите промени. Резултатите от институционализирането на третия сектор свидетелстват както за гражданска активност, така и за съществуващите предизвикателства и рискове за този сектор. Най-сериозната заплаха за третия сектор е процесът на „поглъщане“ на НПО, който се подхранва от два фактора. От една страна, нараства натискът от страна на висши публични служители за подкопаване на гражданската природа на НПО, подриване на тяхната функция на

контрол и използването им за политически цели. От друга страна, ръководителите на НПО често са тези, които започват корупционни практики, осигуряващи им преференциално отношение при получаване на финансиране от държавата или ЕС.

Продължаващата симбиоза между властите и бизнес сектора, както и между публичните служители и неправителствените организации води до компрометиране на автономията, целостта и институционалното развитие на третия сектор. Новите инициативи целят борба с корупцията и лошото управление на местно и национално ниво, тъй като такива корупционни практики вредят на гражданските права и интереси. В резултат на това в началото на XXI в. гражданското общество отново има възможност да се идентифицира с достойни каузи и да възстанови своите източници на легитимност.

Над всичко необходима е национална политика за развитието на гражданското общество, която да постави партньорството между институциите на държавата и НПО на приоритетно място. Тя трябва да установи нов баланс между техните права и отговорности и да осигури устойчиво финансово осигуряване. НПО и правителството трябва да работят съвместно към тези цели, като всяка страна поеме своята част от отговорностите.

Много важен елемент в развитието на НПО е саморегулацията от страна на самите организации на гражданското общество, за да се справят с риска от политическо вмешателство и търсене на печалба. НПО трябва да прилагат строги вътрешни политики и практики, които да запазят тяхната независимост от политическо влияние и да им осигурят фокусиране върху тяхната мисия, а не върху генериране на печалба. Повишената прозрачност, редовните одити и публичното отчитане могат да помогнат за изграждане на обществено доверие и за укрепване легитимността на НПО.

Фокусирането върху законодателни промени, саморегулационни практики и повишена прозрачност ще доведе до намаляване на рисковете, свързани с развитието на гражданското общество в България и до укрепване на неговата роля като независим и ефективен партньор в общественото развитие.

Важно е да се отбележи, че българските НПО имат значителен опит в работата с международни партньори, както и в страните, които ще бъдат приоритетни получатели на помощ, и в ключови тематични области на развитие. Така, международната помощ на България би могла да бъде предоставяна ефективно чрез партньорство между правителството и гражданските организации с опит в развитието.

В съвременните условия нараства необходимостта от съществуването на формиранията с идеална цел в световен мащаб и в частност в България, както и ролята и значението на НПО за локалното, националното и международното развитие.

Те могат да бъдат обобщени в следните направления:

- Ролята и мястото на организациите с идеална цел през XXI в. са да бъдат основен партньор на икономиката и на обществото;
- Секторът от организации с идеална цел може да допринесе за локалното развитие, като: дефинира нови стоки и услуги, отговарящи на специфичните нужди на хората от съответния регион; улеснява интеграцията между отделните структури и създаването на нови работни места; подобрява местната атмосфера и атрактивността на региона, в който се намира съответната организация; подпомага местните структури за постигане на по-голяма автономия; подпомага развитието на региона в дългосрочен план.

В потвърждение на тезата за повишаване ролята на организациите с идеална цел за развитието на обществото е и изводът, направен при разработката на проекта „Третата система и заетостта“: *„Дори една инициатива с идеална цел първоначално да е насочена към отделни индивиди или група хора и да е предназначена за покриване на техните индивидуални потребности, в крайна сметка „печели“ цялата общност“.*

БЕЛЕЖКИ

1. В теорията и практиката в България и по света се използват различни понятия за означаване на тези специфични субекти, сред които: неправителствени организации (НПО или NGO), организации от третия сектор, организации, чиято цел не е печалба (NPO), нестопански организации, организации с идеална цел, организации с нестопанска цел, юридически лица

с нестопанска цел, нестопански предприятия и др. Те имат близък обхват, който не е напълно идентичен. Този проблем е разглеждан в различни разработки, но не е категорично решен. Авторът използва синонимно понятията: юридически лица с нестопанска цел (ЮЛНЦ), организации с нестопанска цел (ОНЦ), нестопански организации и организации от третия сектор. Тяхното значение е ограничено до обхвата на субектите, учредени по реда на Закона за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ) – фондации и сдружения. Извън обхвата на изследването попадат изключенията от Закона – читалища и организации, които извършват политическа, синдикална или присъща на вероизповеданията дейност.

2. Понятието „трети сектор“ в контекста на сектора, в който нестопанските организации осъществяват своята дейност, не е утвърдено в България. В чужбина обаче то е широко разпространено. Авторът счита, че то следва да придобие гражданственост и у нас. Понятието се позовава на концепцията, че този сектор се явява различен от частния и от публичния, но има допирни точки с всеки от тях. Това разбиране е от ключово значение за изследването.

3. Според данни на The Global Journal.

4. По данни на Центъра за изследвания на гражданското общество към университета „Джон Хопкинс“.

ЛИТЕРАТУРА

БЪЛГАРСКИ ДАРИТЕЛСКИ ФОРУМ, 2017. *Дарителството в България*, [онлайн]. Достъпно на: <http://www.dfbulgaria.org/wp-content/uploads/2018/10/ZAPALI-Infographic.pdf>.

ЗАКОН за кооперациите, обн. ДВ, бр. 113 от 1999 г.; изм. ДВ, бр. 92 от 2000 г.; изм. ДВ, бр. 98 от 2001 г.; изм. ДВ, бр. 13 от 2003 г.

КАЛАЙДЖИЕВ, А. и др., 1997. *Нестопанските организации в България*. София: Център за изследване на демокрацията. *Международна харта за правата на човека*, 1988. София: ФРГО.

НАЦИОНАЛЕН МЛАДЕЖКИ ФОРУМ. *Доброволчество. Първостепенна ценност за гражданско участие*, [онлайн]. Достъпно на: <https://nmf.bg/dobrovolchestvo-parvostepenna-tsennost-za-grazhdansko-uchastie/>.

НИКОЛОВА, В. и др., 1997. *Дарителство и дарителски фондации в България 1878–1961. Законови актове и административни разпоредби*. София: Национален център за развитие на информация.

ПАУНОВ, М., М. ПАУНОВА, А. ПАУНОВ, 2013. *Организационно поведение*. София: Сиела.

ПОЖАРЕВСКА, Р., 2008. *Предприятия с нестопанска цел*. София: Форком.

ФОНДАЦИЯ „РЕСУРСЕН ЦЕНТЪР“, 2002. *Каталог на НПО*. София: Тракия-М.

ШАБАНИ, Н., П. АЛЕКСИЕВА, Р. ВЕЛИЧКОВА, 2014. *Какво и как „плаща“ държавата – действащи механизми за финансиране на ЮЛНЦ*, [онлайн]. Достъпно на: http://bcnl.org/uploadfiles/documents/analyses/kakvo_i_kak.pdf.

REFERENCES

BALGARSKI DARITELSKI FORUM, 2017. *Daritelstvoto v Bulgaria*, [onlayn]. Dostapno na: <http://www.dfbulgaria.org/wp-content/uploads/2018/10/ZAPALI-Infographic.pdf>.

ZAKON za kooperatsiite, obn. DV, br. 113 ot 1999 g.; izm. DV, br. 92 ot 2000 g.; izm. DV, br. 98 ot 2001 g.; izm. DV, br. 13 ot 2003 g.

KALAYDZHIEV, A. i dr., 1997. *Nestopanskite organizatsii v Bulgaria*. Sofia: Tsentar za izsledvane na demokratsiyata. *Mezhdunarodna harta za pravata na choveka*, 1988. Sofia: FRGO.

NATSIONALEN MLADEZHKI FORUM. *Dobrovolchestvo. Parvostepenna tsennost za grazhdansko uchastie*, [onlayn]. Dostapno na: <https://nmf.bg/dobrovolchestvo-parvostepenna-tsennost-za-grazhdansko-uchastie/>.

NIKOLOVA, V. i dr., 1997. *Daritelstvo i daritelски fondatsii v Bulgaria 1878–1961. Zakonovi aktove i administrativni razporedbi*. Sofia: Natsionalen tsentar za razvitie na informatsia.

PAUNOV, M., M. PAUNOVA, A. PAUNOV, 2013. *Organizatsionno povedenie*. Sofia: Siela.

POZHAREVSKA, R., 2008. *Predpriyatia s nestopanska tsel*. Sofia: Forkom.

FONDATSIA „RESURSEN TSENTAR“, 2002. *Katalog na NPO*. Sofia: Trakia-M.

SHABANI, N., P. ALEKSIEVA, R. VELICHKOVA, 2014. *Kakvo i kak „plashta“ darzhavata – deystvashti mehanizmi za finansirane na YULNTS*, [onlayn]. Dostapno na: http://bcnl.org/uploadfiles/documents/analyses/kakvo_i_kak.pdf.

THE ROLE OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS (NGOs) IN BULGARIA IN MODERN SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Abstract: This paper provides an overview of the civil sector in Bulgaria, using aggregated data from non-governmental organizations that show various aspects of the development of civil society in Bulgaria. The study is dedicated to a current and significant problem. The importance of non-profit organizations for socio-economic life is increasing, which presupposes the need to assess and analyze their performance. However, their activity is not related to achieving economic benefit, but to a positive impact on society. This feature determines the desire of non-profit organizations to spend their resources efficiently and

effectively. An analysis of NGOs as a complex social phenomenon is carried out by determining the optimal relationships in the “third sector”.

Keywords: *NGOs, economy, development, civil society, history*

Stefan Metodiev, PhD candidate

University of Library Studies and Information Technologies,

Foundation “Generosity and Charity – 2006”

E-mail: s.i.metodiev@rndc.bg; shtedrost@abv.bg